

DR. FÁBIÁN PÉTER*

A terrorcselekmény büntetőjogi szabályozásának jelene és aktuális kérdései

Bevezetés

A terrorcselekmény talán a legsúlyosabb bűncselekmény, „veszélyessége a váratlanságában, a kiszámíthatatlanságában és a gyors, mobil csapásmérő erejében rejlik”.¹ Maga a kifejezés a francia forradalom idejéből ismert, az 1793–94-es forradalmi terrort („*régime de la terreur*”) eszközeként használták a rendteremtésben.² A terrorizmus a XIX. században a nacionalizmusra és az anarchizmusra épített, formái a XX. században teljesebben ki. 2001. szeptember 11. fordulópontként tekintendő a terrorizmus történetében is, ekkor jelent meg annak – megváltozott struktúrájú és minden addiginál hatékonyabban finanszírozott – új típusa.³

Jelen tanulmányban a terrorcselekmény értelmezésére, az elkövetési magatartások változásainak áttekintésére, a hatályos magyar büntetőjogi szabályok összegzésére teszünk kísérletet. A terjedelmi korlátokból adódóan céloim nem a téma minden részletre kiterjedő vizsgálata, sokkal inkább a tendenciák jelzése.

A terrorizmus fogalma

A terrorizmus fogalmának meghatározására sokan és sokféle módon tettek kísérletet. Fletcher szerint ez hiábavaló vállalkozás, egzakt definíció nem létezik, legfeljebb csak a terrorista cselekmények közös sajátosságai gyűjthetők össze. A definiálásra tett próbál-

kozások nehézségét jól szemlélteti a leideni egyetem két kutatója, az Albert Jongman és Alex Schmid által 1980-ban publikált, *Political Terrorism* című kötet, melyben a két szerző összesen százkilenc különböző terrorizmus-meghatározást elemzett.⁴

Nemcsak arról van azonban szó, hogy egy összetett jelenséggel állunk szemben, hanem az is nehezíti a dolgunk, hogy a terrorizmus eszköztára, megjelenési formái folyamatos átalakuláson mentek, és még mennek még napjainkban is keresztül.

Annai kétséget kizáróan állítható, hogy a terrorizmus rendelkezik néhány jól megragadható ismérvvvel. Ezek közül az egyik az erőszak alkalmazása, vagy az erőszakkal való fenyegetés. A másik lényegi elem a félelemkeltés szándéka, a terrorista célja ugyanis az, hogy cselekményének megszire ható lélektani hatásai legyenek, e cél elérése érdekében pedig korunkban már épít a média által biztosított nyilvánosságra.⁵ A terrorista cselekmények közvetlenül érintenek, de legalábbis fenyegetnek civil célpontokat, a terroristák ezzel azt kívánják elérni, hogy meggyengüljön a polgárok biztonságérzete, folyamatos fenyegetettség érzés legyen úrrá rajtuk, mindezen keresztül pedig csökkenjen az adott országon belül a társadalmi, kormányzati stabilitás.⁶ A terrorista céljai és indítékai szükségképpen politikailag vagy vallásiak. A terrorista számára közömbös, hogy kik lesznek az áldozatok, tulajdonképpen nem is ők a célpontok. „A terrorizmus valódi célja mi többiek vagyunk” – mondja Bruce Schneier –, „az a több milliárd ember, akiket nem ölnek meg, de ezekkel a gyilkos cselekedetekkel megfélemlítenek. A terrorizmus valódi lényege nem maga a cselekmény, hanem az arra adott reakciónk.”⁷

A terrorizmust meg kell különböztetni a gerilla-hadviseléstől, különösképpen azért, mert még szakmai berkekben is előfordul, hogy e szavakat egymás szinonimájaként használják. A gerillák módszerei valóban hasonlatosak a terroristákéhoz, merényleteket, bombatámadásokat követnek el civil célpontok ellen, céljuk a félelemkeltés, pontosabban a célszemélyek befolyásolása a megfélemlítés révén. A két kategória közötti különbség azonban nyilvánvaló: a gerillának a bevett értelmezés szerint „fegyveres egyének egy

* jogász, kriminológus, a PTE VKK szakértője

¹ Gál István László (2013): A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása az új magyar büntetőjogban. *Belügyi Szemle* 61. évf. 2013/6. 26–56. o. 26. o.

² Hoffman, Bruce (2006): A terrorizmus belülről. In: Tólas Péter (szerk.) (2006): A terrorizmus anatómiája. 43–71. o. 44–45. o.

³ Gál István László (2009): A XXI. század új bűncselekménytípusa: a terrorizmus finanszírozása. *Rendészeti Szemle* 57. évf. 2009/6. 61–90. o. 63–64. o.

⁴ Horváth L. Attila (2013): A terrorizmus csapdájában. Zrínyi Kiadó. Budapest. 12. o.

⁵ Hoffman (2006), 70–71. o.

⁶ Barker, Jonathan (2003): A terrorizmus. HVG Kiadói Rt. Budapest. 26. o.

⁷ Schneier, Bruce (2010): Schneier a biztonságról. HVG. Budapest. 16. o.

számszerűen nagyobb csoportját” szokás tekinteni, a gerillacsapatok – ellentétben a terroristákkal – fegyveres katonai erőkként működnek, területeket foglalnak és tartanak (ideiglenesen) ellenőrzésük alatt.⁸

Terrorista és gerilla között tehát viszonylag egyszerű különbséget tenni, de ez az összehasonlítás felvet egy nyugtalanító kérdést. Vajon azt a személy, akit mi terroristának mondunk, nem lehet, hogy a saját népe nemzeti hősnak, szabadságharcosnak tartja? Vajon a probléma megítélése nem attól függ-e leginkább, hogy ki van éppen hatalmon? Kétségtelen, hogy a terrorista csoportok rendszerint nemzeti felszabadító mozgalomként definiálják magukat, fellépésük jogosságát pedig a – vélt vagy valós – társadalmi, gazdasági, valószínű elnyomással támasztják alá. George Bush alelnöksége idején ekként fogalmazott: „A terroristák és a szabadságharcosok közti különbség olykor elhomályosul. Van, aki azt mondáná, az egyik oldal szabadságharcosa a másik oldalnak terrorista. Én nem fogadom el ezt az elképzelést. A filozófiai különbség ugyanis nemcsak éles, hanem alapvető is.”⁹ Mások ezzel szemben azon az állásponton vannak, hogy „a terrorista és a szabadságharcos fogalmát kölcsönösen és általában egymást kizáró kategóriaként” kezelése éppen úgy tévedés, mint a két fogalom összemosása.¹⁰ A terrorizmust ebben a megközelítésben célravezetőbb egyfajta harcmódként értelmezni, az erkölcsi ítéletalkotástól pedig távol tartani magunkat. Az ugyanis, hogy háborús körülmények között melyik fél milyen módszereket tart megengedhetőnek, kisebb részben kultúrafüggő, nagyobb részben pedig az aktuális politikai, hatalmi érdekek által meghatározott. Az aligha vitatható, hogy a modern háborúban részt vevő országokat sem feltétlenül a morális megfontolások motiválják. Egyet kell értenünk Ariel Merari nézetével, aki szerint „nincs különbség a terrorizmus és a hadviselés más formái között abban a tekintetben, hogy ugyanúgy célba vesz nem harcoló áldozatokat, mint amazok”.¹¹ Az érdemi különbséget az jelenti, hogy a terroristák a hadviselés nemzetközileg elfogadott szabályait teljes mértékben figyelmen kívül hagyják, azt pedig, hogy működésük során civilek halnak meg, nem „járulékos következményként” kezelik, hanem kifejezetten erre irányul a szándékuk.

Nemcsak a terrorizmus fogalmának meghatározása, hanem a terroristák tipizálása is nehéz feladat. „Magányos farkasoknak” is szokás nevezni azokat, akik egyéni terrorakciót hajtanak végre. Az elnevezés az 1990-es években elterjedt, úgynevezett szabadúszó terrorizmus (*freelance terrorism*) két képviselőjétől, a szélsőséges faji nézeteket valló Tom Metzger-től és Alex Curtistól származik. Ők azt ajánlották követőik-

nek, hogy az erőszakos cselekedeteket mindig egyedül kövessék el. Úgy tűnik, napjaink terroristái jellemzően magányos elkövetők. A norvég Breivikre gondolva igazat kell adnunk Hankiss Ágnesnek, aki szerint azon esetek, melyekben az elkövető valóban minden külső (eszmei, anyagi) támogatás nélkül szervezi meg és hajtja végre az akcióját, sokkal inkább tartoznak a klinikai pszichológia körébe. Az ilyen elkövetőkkel szemben a nemzetbiztonsági szolgálatok valójában tehetetlenek.¹²

A „magányos farkasok”, vagy a magukat annak látató terroristák nagy része azonban nem feltétlenül magányos: vannak, akik az interneten keresztül kerülnek kapcsolatba különféle radikális csoportokkal, mások terrorista oldalak segítségével „képezik ki” magukat.¹³ Annyi bizonyosnak mondható, hogy a magányos terroristák csoportja nem homogén. Az egyszemélyes terrorsejtek kategóriájába azokat sorolják, akik tagjai egy terrorszervezetnek, de legalábbis szoros a kapcsolatuk azzal. Képzettek harcászatiilag, ideológiailag megbízhatóak, rendszerint az iszlám valamelyik radikális ágának (szalafita, vahabita) követői. Nemritkán migránsként kerültek az országba. Kerülik a törvényvel való összeütközést, terrorista nézeteiket gyakran még közvetlen környezetük sem gyanítja. Támadásba akkor lendülnek, ha erre parancsot kapnak a szervezet vezetőitől.¹⁴ Ugyancsak egyszemélyes terrorsejteként működnek azok a – rendszerint – másod- vagy harmadgenerációs állampolgárok, akik nem tagjai a terrorszervezetnek, kiképzést ilyenformán nem kaptak, integrálódniuk nem sikerült a társadalomba, esetleg kisebb bűncselekmények miatt priuszuk is van. Ők az egzisztenciális helyzetük kilátástalansága, esetleg valamilyen vélt vagy valós sérelem miatt radikalizálódnak. Könnyen irányíthatók, így amint felveszik a kapcsolatot a terrorszervezettel, elég számukra meghatározni a célt, az akciót képesek önállóan végrehajtani.¹⁵ Az egyszemélyes terrorsejtek egy sajátos alfajtáját jelentik azok az elkövetők, akik a megtámadott állam polgárai. Külső szemlélő számára rendezettnek tűnik az életük, anyagi helyzetük stabil vagy kiemelkedően jó. Szélsőséges, nemritkán nacionalista nézeteiket vallanak, egyéni akciójukkal az általuk képviselt ideológiára vagy valamilyen társadalmi problémára kívánják felhívni a figyelmet. A cselekményt aprólékosan megtervezik, a végrehajtás már-már színpadias.¹⁶

A nyugati államokban – magyarázza Doron Zimmermann – a terrorizmust, különösen pedig az öngyilkos terrorizmust hajlamosak „őrültségnek” tekinteni.

Ennek ellenére jobban járunk, ha elfogadjuk: „a ter-

¹² Hankiss Ágnes (2014): Kihívások és ellentmondások a terrorizmus elleni harcban. In: A terrorizmus Rubik-kockája, avagy a fenyegetések komplex megközelítése. Nemzetközi tudományos-szakmai konferencia. Duna-palota 2013. szeptember 30.–október 1. BM Oktatási, Képzési és Tudományos-szervezési Főigazgatóság. Budapest. 2014. 94–107. o., 98–99. o.

¹³ Hankiss 2014, 99. o.

¹⁴ Böröcz Miklós (2015): Az új típusú terrorista: a magányos elkövető. Belügyi Szemle 63. évf. 2015/7–8. 152–165. o., 153. o.

¹⁵ Böröcz 2015, 153–155. o.

¹⁶ Böröcz 2015, 155–156. o.

⁸ Hoffman 2006, 68–69. o.

⁹ Bush, George (1988): Introduction to Terrorist Group Profiles. Washington DC, 1988, US GPO; idézi: Merari, Ariel (2006): A terrorizmus mint a lázadás stratégiája. In: Tóth Péter (szerk.) (2006): A terrorizmus anatómiája. 73–114. o., 89–91. o.

¹⁰ Merari 2006, 91. o.

¹¹ Merari 2006, 94. o.

rorizmus különböző fajta 'racionális' szereplők által választott taktika".¹⁷ Az, hogy valaki miért nyúl terrorista eszközökhöz, egyfelől kulturális kérdés. Másfelől azonban nem is biztos, hogy valódi választásról van szó: sokkal inkább a „belátás szükségszerűsége” determinálja a terrorista cselekedeteit, annak belátása, hogy az aktuális hatalommal szemben felszólalni csakis látványos, színpadias, sokkoló eszközökkel lehet.¹⁸ Az pedig valójában már csak technikai kérdés, hogy a terrorista hadviselés jóval olcsóbb, mint a hagyományos, a média kiemelt érdeklődésének köszönhetően gyorsan terjed, „kommunikatív ereje” pedig meggyőző.¹⁹

Ami a terrorcselekmények költségeit illeti, a fenntartási és adminisztratív költségeket, a művelési költségeket, valamint a merénylők családtagjainak nyújtott anyagi támogatást szokás megkülönböztetni. Elemzők szerint az Al-Kaida kiadásainak alig egytizedét tették ki a művelési költségek.²⁰ Nézzünk néhány adatot annak szemléltetésére, hogy a terrortámadások költségei valóban elhanyagolhatónak tűnnek az általuk véghezvitt pusztítással összevetve. A 2001. szeptember 11-i terrortámadás áldozatainak száma 2995, míg a támadás költségei valószínűleg nem haladták meg a 400–500 ezer USD-t. A Bali szigetén 2002. október 12-én végrehajtott terrorakció halálos áldozatainak száma 202, a robbantás kivitelezése körülbelül 20–35 ezer USD-ba kerülhetett. A 2004. március 11-i madridi támadásban 191 ember halt meg, 1800-nál is többen megsebesültek. A végrehajtás költségei 10 ezer (de legfeljebb 60 ezer) USD-t tehettek ki.²¹ Tovább folytatva a sort láthatjuk, hogy a közelmúlt terrorcselekményei gyakorlatilag költségmentessé váltak.

Szükséges különbséget tenni terrorizmus és terrorcselekmény mint büntető jogi kategória között, ez utóbbi a terrorizmusnak pusztán csak egy eleme, bár kétségkívül szükségképpen eleme.²² A továbbiakban azt mutatom be, miként alakult a magyar büntetőjogban a terrorcselekmény szabályozása.

A terrorizmus büntetőjogi szabályozása a magyar jogban

A magyar büntetőjogban elsőként az 1978. évi IV. törvényben jelent meg a terrorcselekmény tényállása. A történeti áttekintés szempontjából szükséges azonban

megemlíteni az 1978. évi Btk.-t közvetlenül megelőző időszakot is, ekkor került sor ugyanis számos, a terrorizmus elleni fellépést tekintve jelentős nemzetközi egyezmény implementálására.²³ Az anyagi jog erre csak egyetlen vonatkozásban reagált, a Tokió Egyezmény hatására iktatta be az 1971. évi 28. törvényerejű rendelet az akkor hatályos, 1961. évi Btk.-ba a légi jármű jogellenes hatalomba kerítése büntetést, melynek tényállási elemei a terrorcselekménnyel mutatnak hasonlóságot.²⁴

Az 1978. évi IV. törvény aztán – eleget téve a nemzetközi kötelezettségeknek – önálló tényállásban, a közrend elleni bűncselekmények körében pönalizálta a terrorcselekményt. Ez a tényállás azonban inkább tünt az emberrablás és a zsarolás elegyének, és még csak utalás sem történt benne arra a politikai, ideológiai töltetre, mely a terroristák által elkövetett cselekményekre jellemző.²⁵ Ez a hiányosság vezetett ahhoz, hogy a bíróságok – némiképp félreértelmezve a bűncselekmény lényegét – a klasszikus értelemben vett terrorcselekménytől meglehetősen távol álló ügyekben hoztak marasztaló ítéleteket a Btk. 261. §-a alapján. Így például, terrorcselekmény büntetében mondták ki bűnösnek a vádlottat, aki ittas állapotban a sértett lakására ment, ott egy késsel hadonászva túsul ejtette a sértettet és lányát, majd a kierkező rendőrökkel azt közölte, hogy amennyiben nem kap ötmillió forintot, úgy előbb egyenként levágja a túsok ujjait, majd megöli őket.²⁶

A New York-i ikertornyokat elpusztító támadás után került sor a terrorcselekmény tényállásának módosítására. Követve a nemzetközi trendeket, először is a terrorszervezetek pénzügyi támogatói elleni fellépés jogi eszközeit igyekezett megteremteni a jogalkotó, így került sor a 2001. évi LXXXIII. törvény elfogadására, mely törvény a terrorizmus elleni fellépés jegyében módosította az 1978. évi Btk.-t és egyúttal, több, nem közvetlenül büntetőjogi tárgyú jogszabályt is.²⁷ A büntetőtörvény módosítása révén egy új, *sui generis* elkövetési magatartással egészült ki a terrorcselekmény tényállása. A 261. § (1) bekezdése alapján már nemcsak a terrorcselekmény tényleges elkövetője volt büntethető, hanem az is, „aki a terrorcselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat”.²⁸ A tényállás ilyen módon módosítása már közelebb vitt egy modernbb terrorcselekmény-értelmezéshez, az azonban már más kérdés, hogy a bíróságok gyakorlatában továbbra is csak olyan esetek fordultak elő, melyekben az elkövető a saját egzisztenciális helyzetének kilátástalansága miatt intézett különféle fenyegető tartalmú üzeneteket a hatóságokhoz.²⁹

¹⁷ Zimmermann, Doron (2006): A terrorizmus átalakulása. In: Tólas Péter (szerk.) (2006): A terrorizmus anatómiája. Zrínyi Kiadó. Budapest. 179–220. o. 184. o.

¹⁸ Zimmermann 2006, 185. o.

¹⁹ Zimmermann 2006, 187. o.

²⁰ Gál István László (2014): Bejelentés vagy feljelentés? A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelemmel kapcsolatos feladatok az Új Büntető Törvénykönyv alapján. Penta Unió. Budapest. 9–10. o.

²¹ Gál 2014, 9. o.

²² Bartók Róbert (2011): A terrorizmus elleni küzdelem kriminálpolitikai kérdései. Universitas-Győr Nonprofit Kft. Győr. 17. o.

²³ Bartók 2011, 206–208. o.

²⁴ 1961. évi V. törvény (1961. évi Btk.) 192. § (1)–(3) bekezdések

²⁵ Bartók 2011, 211. o.

²⁶ BH 1999. 439.; Bartók 2011, 211. o.

²⁷ Belovics Ervín – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál (2012): Büntetőjog II. a 2012. évi C. törvény alapján. HVG-ORAC Kiadó. Budapest. 471. o.

²⁸ 1978. évi Btk. 261. § (1) bekezdés 2001. évi LXXXIII. törvénymódosítással bevezetett szövegváltozata.

²⁹ Bartók 2011, 213. o.

2002-ben két újabb nemzetközi egyezmény kihirdetésére került sor, a 2002. évi XXV. törvénnyel a robbantásos terrorizmus visszaszorításáról szóló 1997-es, a 2002. évi LIX. törvénnyel a terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról szóló 1999-es ENSZ Egyezményt tették a hazai jog részévé.³⁰ Ezt követően fogadták el a 2003. évi II. törvényt, és – Bartkó Róbert megfogalmazása szerint – ezzel érkezett el Magyarországon „a modern értelemben vett terrorcselekmény-tényállás megalkotásának időszaka”.³¹

A módosítás következtében egy *delictum complexum* jött létre, mely egyfelől tartalmazta a már korábban is pönalizált, hagyományos értelemben vett terrorista cselekményeket („meghatározott személy elleni erőszakos, közvesélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekményt” követ el, vagy „jelentős anyagi javakat kerít a hatalmába”, abból a célból, hogy „állami szervet, más államot, nemzetközi szervezetet (...) kényszerítsen”, vagy „a lakosságot megfélemlítse”, vagy „más állam alkotmányos, társadalmi vagy gazdasági rendjét megváltoztassa vagy megzavarja, illetőleg nemzetközi szervezet működését megzavarja”),³² másfelől pedig meghatározott köztörvényes bűncselekményeket rendelt büntetni, feltéve, hogy azokat terrorista célokból követték el. A 261. § meglehetősen hosszadalmasan, nyolc bekezdésen át részletezte az elkövetési magtartásokat (ideértve a feljelentési kötelezettség elmulasztását is), illetve a korlátlan enyhítés lehetőségeit, a kilencedik bekezdésbe pedig az értelmező rendelkezések kerültek (a „személy elleni erőszakos, közvesélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekmények” köre, illetve a „terrorista csoport” definíciója).³³

Egy vonatkozásban azonban adós maradt a jogalkotó: azokat a személyeket, akik nem szervezett kerekék között (tehát például nem terrorista csoport tagjaként) kívántak anyagi támogatást nyújtani terrorista cselekményhez, legfeljebb csak előkészület miatt lehetett felelősségre vonni, holott a fentebb már hivatkozott, 1999. évi ENSZ Egyezmény világosan leszögezte, hogy az ilyen magatartások kísérletét is büntetendővé kell nyilvánítani.³⁴ A 2007. évi XXVII. törvénnyel bevezetett Btk.-módosítás ezt a hiányosságot pótolta, a 261. § (4) bekezdése alapján immár büntethetővé vált az is, aki „az elkövetés elősegítése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja, ahhoz anyagi eszközöket szolgáltat vagy gyűjt”.³⁵ Az 1978. évi Btk. 261. §-a 2009-ben is módosították,

akkor – a 2009. évi LXXX. törvénnyel – a büntetési tétel felső határát emelték meg (tizenöt évről húszra).

A hatályos Btk. – eltérően a korábbi szabályozástól – önálló fejezetben, a közbiztonság elleni bűncselekmények körében szabályozza a terrorcselekményt (Btk. 314–316. §), a terrorcselekmény feljelentésének elmulasztását (Btk. 317. §), valamint a terrorizmus finanszírozásának büntetést (Btk. 318. §). A jogalkotó tehát a korábban egy szakaszba foglalt tényállást három külön tényállásra bontotta, és – miként azt látni fogjuk – igyekezett minden lehetséges kapcsolódó tevékenységet pönalizálni.

A vizsgált bűncselekmények jogi tárgya az államok, állami szervek, nemzetközi intézmények biztonságos, zavartalan működéséhez, a lakosság félelmektől mentes életéhez fűződő közérdek.³⁶ A terrorcselekmény elsődleges elkövetési tárgya a kényszerítés, a megfélemlítés, a követelés címzettje, mely lehet állami szerv, más állam, nemzetközi szerv, illetve a lakosság. A másodlagos elkövetési tárgy lehet természetes személy, dolog, vagy a terrorista által hatalomba kerített jelentős anyagi javak. Amennyiben az elkövető követeléssel áll elő, úgy a követelés címzettjét (az államot, állami szervet, nemzetközi szervezetet) is tekinthetjük passzív alanyának.³⁷

A bűncselekménynek – a különféle elkövetési magatartásokhoz igazodóan – három alapesete különíthető el. A Btk. 314. § (1) bekezdése szerinti alapeset egy zsarolászerű magatartás, melyet az elkövető „terrorista célok” érdekében fejt ki.³⁸ A második alapeset a Btk. 314. § (2) bekezdésében részletezett összetett bűncselekmény, melynek elkövetési magatartásai egymással cél-eszköz viszonyban állnak. Eszközcselekmény a jelentős anyagi javak hatalomba kerítése (erre a már jelzett terrorista célból kerül sor), a célcselekmény pedig a követelés, ettől teszi függővé az elkövető a hatalomba kerített javak „sértetlenül hagyását vagy visszaadását”.³⁹ A Btk. 314. § (2) bekezdés b) pontja szerint elkövetési magatartás a szervezés, mely terroristacsoport létrehozására irányul.⁴⁰ A terrorcselekmény harmadik alapesete a Btk. 316. §-ban írt terrorcselekmény elkövetésével való fenyegetés, valamint a 2016. évi LXIX. törvénnyel módosított szövegváltozat szerint a Magyarország területéről történő kiutazás vagy azon átutazás, melynek célja a „terrorista csoporthoz csatlakozás”.⁴¹

A terrorcselekmény immateriális bűncselekmény,

³⁰ 2002. évi XXV. törvény a robbantásos terrorizmus visszaszorításáról

1997. december 15-én New Yorkban elfogadott ENSZ Egyezmény kihirdetéséről; 2002. évi LIX. törvény a terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról szóló 1999. december 9-én New Yorkban elfogadott ENSZ Egyezmény kihirdetéséről.

³¹ Bartkó 2011, 213. o.

³² 1978. évi Btk. 261. § (1) bekezdés 2003. évi II. törvénymódosítással bevezetett szövegváltozata

³³ 1978. évi Btk. 261. § (9) bekezdés 2003. évi II. törvénymódosítással bevezetett szövegváltozata

³⁴ Bartkó 2011, 216. o.

³⁵ 1978. évi Btk. 261. § (4) bekezdés 2007. évi XXVII. törvénymódosítással bevezetett szövegváltozata

³⁶ Belovics et al. 2016, 522. o.

³⁷ Karsai Krisztina (szerk.) (2013): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Complex Kiadó. Budapest. 650. o.

³⁸ A „terrorista célok” a következők: az elkövető cselekményét azért követi el, hogy

a) „állami szervet, más államot vagy nemzetközi szervezetet arra kényszerítsen, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön,

b) a lakosságot megfélemlítse,

c) más állam alkotmányos, társadalmi vagy gazdasági rendjét megváltoztassa vagy megzavarja, illetve nemzetközi szervezet működését megzavarja”. Btk. 314. § (1) bekezdés.

³⁹ Btk. 314. § (2) bekezdés

⁴⁰ Btk. 314. § (2) bekezdés b) pont

⁴¹ Btk. 316. § a) és b) pontok

hiszen sem a követelés teljesítése, sem a félelem kialakulása, sem pedig az alkotmányos vagy gazdasági rend megzavarása nem eleme a tényállásnak. A két első alapeset előkészülete büntetendő. Az első alapeset kísérlete fogalmilag kizárt, hiszen amint megkezdte az elkövető a célzatos elkövetést, cselekménye befejezetté válik. A második alapeset kísérlete akkor valósul meg, ha az elkövető megkezdte a jelentős anyagi javak célzatos hatalomba kerítését. A szervezés kísérletének gyakorlati jelentősége elhanyagolható, habár nem elképzelhetetlen, abban az esetben megvalósulhat, ha például a fenyegetésre levélben, postai úton vagy e-mailben kerül sor, ám a kézbesítés az elkövetőn kívül eső okból elmarad.⁴²

A terrorcselekmény szándékos és célzatos cselekmény, a szándék csak egyenes lehet. A terrorcselekménnyel fenyegetés önmagában is büntetendő, elegendő a megvalósuláshoz az is, ha az elkövető csak egyetlen személlyel közli a terrorista szándékát, feltétel viszont az, hogy egyértelműen kiderüljön a közlésből, hogy szándéka terrorcselekmény elkövetésére irányul.⁴³ A bírói gyakorlat ugyanakkor egységes abban a tekintetben, hogy a bombatámadással való üres fenyegetőzés nem a Btk. 316. §-ban írt cselekmény valósítja meg, hanem a közveszéllyel fenyegetés tényállását.⁴⁴

A törvény korlátlan enyhítésre ad lehetőséget azon elkövető esetében, aki a Btk. 314. § (1) és (2) szakaszokban írt, egyébként már befejezett bűncselekményt abbahagyja, „mielőtt abból súlyos következmény származott volna, és tevékenységét a hatóság előtt felfedi”, feltéve, hogy „ezzel közreműködik a bűncselekmény következményeinek megakadályozásában vagy enyhítésében, további elkövetők felderítésében, illetve további bűncselekmények megakadályozásában”.⁴⁵ Kísérleti szakban csak önkéntes elállás jöhet szóba, az „abbahagyás” nem. A korlátlan enyhítést megalapozó abbahagyásnak egyébként nem kell önkéntes lennie, irreleváns az elkövető motivációja, és a Btk. 315. § (3) bekezdése abban az esetben is alkalmazható, ha az elkövető a hatósággal folytatott tárgyalások során hagyta abba cselekményét.⁴⁶

A Btk. 317. § alapján büntetendő az, aki elmulaszt eleget tenni készülő terrorcselekmény vonatkozásában a feljelentési kötelezettségének. A feljelentési kötelezettség tehát csak az előkészületi szakban lévő terrorcselekményhez kapcsolódóan áll fenn, és addig tart, amíg a terrorcselekmény elkövetője az eszközcselekmény végrehajtását meg nem kezdte. A feljelentési kötelezettséget csak a „hitelt érdemlő tudomás” alapozza meg, szóbeszéd, pletykán alapuló feltételezés nem.⁴⁷

Egyes bűncselekményeknek különösen szoros a ter-

rorcselekménnyel való kapcsolata, annak előkészületi, támogató, vagy éppen eszközcselekményeiként funkcionálnak. Ilyen például a pénzmosás, az emberrablás. A jogalkotó különösen szorosnak ítélve ezt a fajta összefüggést, közvetlenül a terrorcselekmény és kapcsolódói tényállásait követően szabályozza a Btk.-ban a terrorizmus finanszírozásának (Btk. 318. §), valamint a jármű hatalomba kerítésének büntetettét (Btk. 320. §).

A jármű hatalomba kerítésének nemzetközi jogi kereteit a légi járművek jogellenes hatalomba kerítéséről szóló 1970-es Hági Egyezmény, valamint az Európai Unió Tanácsának a terrorizmus elleni küzdelemről szóló 2002/475/IB kerethatározata jelenti. A Btk. 320. § szerinti bűncselekmény alapvetően nem „terrorista cselekmény”, ám azzal – az újabb trendek szerint – együtt jár: a terrorista magához ragadja egy arra alkalmas jármű ellenőrzését, majd a járművel a tömegbe hajt. A bűncselekmény csak a törvényben meghatározott járműtípusok vonatkozásában valósítható meg, („légi jármű, tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű”).⁴⁸

Végezetül a Btk. 318. §-ban szabályozott, bűnsegéd-szerű elkövetési magatartásról kell szót ejteni: habár a terroristacselekményhez nyújtott pénzügyi támogatást az 1978. évi Btk. is pönalizálta, ám az Európa Tanács Pénzmosás Elleni Bizottsága 2010-es országjelentésében joggal kifogásolta, hogy nincs önálló tényállásban nevesítve ez az elkövetési magatartás.⁴⁹ A hatályos kódex szerint a terrorizmus finanszírozásának büntetettét az követi el, „aki terrorcselekmény feltételeinek biztosításához anyagi eszközt szolgáltat vagy gyűjt, vagy terrorcselekmény elkövetésére készülő személyt vagy rá tekintettel mást anyagi eszközzel támogat”.⁵⁰ A Btk. a 2580/2001/EK tanácsi rendeletre hivatkozással határozza meg, mit kell az „anyagi eszköz” kifejezés alatt érteni.⁵¹

A terrorcselekmény elkövetői magatartásformáinak változásai

Az 1972 és 2001 közötti időszak megmutatta, hogy a terrorizmus alapvetően milyen cselekményekben ölt testet, igazolta az akkor regnáló tipizálási lehetőségeket, a magyar büntetőtörvény is ennek megfelelően szabályozta a cselekményt, az elkövetői célok tekintetében fellelhető különbséghez igazodva. A terrorcselekmények szervezett, hosszas előkészületet igénylő, költséges cselekmények formájában valósultak meg.

⁴² Belovics et al. 2016, 524. o.

⁴³ Btk. 316. §

⁴⁴ EBH 2012.B.14.

⁴⁵ Btk. 314. § (3) bekezdés

⁴⁶ Btk. 315. § (3) bekezdés; BH 1993.597.

⁴⁷ Karsai 2013, 654. o.

⁴⁸ Btk. 320. § (1) bekezdés

⁴⁹ Polt Péter (szerk.) (2013): Új Btk. kommentár. 6. kötet. Különös rész. Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó. Budapest. 19–20. o.

⁵⁰ Btk. 318. § (1) bekezdés

⁵¹ Btk. 318. § (3) bekezdés

A jogalkotók mindenhol ennek szellemében a pénzügyi ellehetetlenítés céljából kiemelten kezelték a finanszírozás kérdését.

A nemzetközi közösség az 1990-es évektől kezdődően, de különösen 2001. szeptember 11. óta a terrorizmus elleni küzdelem kiemelt területének tekintette a terrorizmus pénzügyi hátterének meggyengítését, és meglehetősen nagy energiákat fektetett abba, hogy kidolgozza a terroristák finanszírozói elleni fellépés jogi kereteit. Ennek a fellépésnek azonban csak abban az esetben van létjogosultsága, ha a terroristák és támogatóik közötti pénzmozgás csatornáit ellenőrizhető a hatóságok számára. Az új típusú terrorizmus esetében azonban korántsem biztos, hogy célravezető ez a taktika. Egyrészt ugyanis, a pénzáramlás jobbára a bűnüldöző hatóságok által követhető csatornákon kívül folyik. Az Iszlám Állam esetében itt nemcsak a hawala-rendszerre vagy a hivatalosan karitatív célokra szolgáló befizetésre, a zakatra kell gondolni, hanem azt is számításba kell venni, hogy a terroristák és támogatóik a pénz helyett felhasználhatnak más, kevésbé nyomon követhető fizetőeszközt is, például aranyat, drágakövet.⁵² Másrészt, az önkéntes felajánlások és adományok – a közvélekedéssel ellentétben – csak csekély részben fedezik a terrorszervezet kiadásait. A szakértők szerint a világ leggazdagabb terrorszervezetének számító Iszlám Állam működését a legkülönbözőbb forrásokból finanszírozza, így illegális kőolajkereskedelemből, műkincs-kereskedelemből, kábítószercsempészetből, szervkereskedelemből. A szervezet mindezen túlmenően megadóztatja a fennhatósága alá eső területek lakosságát, a hadműveletek során jelentős készpénzösszegeket zsákmányol, továbbá az emberrablásokat is sok esetben kifejezetten a váltságdíj reményében hajtják végre.⁵³ Egyes becslések szerint 2005 és 2010 között az ISIS teljes költségvetésének alig öt százaléka származott külföldi adományokból.⁵⁴

Van azonban egy harmadik tényező is, mely miatt hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy „a büntetőjog (...) egyszerűen csődöt mond az egyik legsúlyosabb modern bűnözési formával szemben”.⁵⁵ **Az elmúlt négy-öt évben jelentős változások történtek az elkövetői magatartásformák, megnyilvánulások arányaiban. A terrorcselekmények sok esetben nem igényelnek jelentős finanszírozást, előzetes szervezést, előkészítést, létrejött az „olcsó és egyszerű” terrorizmus. A megvalósítás során az elkövetők legtöbb esetben olyan**

cselekmények révén követik el tettüket, melyekről korábban sem a jogalkotó, sem a közvélemény nem gondolta, hogy a terrorcselekmény tipikus megvalósítási formái lennének. Az öngyilkos terrorista robbanóanyagot kötöz a testére, és nyilvános helyen felrobbantja magát, vagy gépjárművel a tömegbe hajt. Egyet kell értenünk prof. Gál István László álláspontjával, az új típusú terroristával szemben a büntetőjog eszközei hatástalanok, még a legszigorúbb büntetések kilátásba helyezése sem jár a remélt eredménnyel.

Konklúzió

Fenti értekezésem zárszavaként, szeretném kiemelni, hogy amint láthatjuk a terrorcselekmény közel 300 éve ismert és jogilag, büntetőjogilag definiált fogalom, szabályozása – törekedvén az elkövetői magatartásokhoz való igazodásra – nemzetközi és hazai szinten eddig is jelentős változáson esett át. Azonban arra a megállapításra kell jutnunk, hogy korunkban talán más típusú megközelítésre is szükség van, és a kérdéskört nagyobb komplexitásban kell kezelni.

Bár a terrorcselekmény ismert volt a hazai jogalkotásban, kriminalisztikában, az 1991-ben, a Gyorsforgalmi úton történt robbantásos cselekményt az eljáró nyomozóhatóság emberölésként értékelte és abban a bűncselekményben folytatta le a nyomozást. Amint azt értekezésem előző részében kifejtettem a terrorcselekmény megvalósulása, annak elkövetési formái tekintetében a mai jogértelmezés csak később alakult ki. A terrorcselekmények tekintetében rögzíthetjük, hogy konstans tényező a vallási, ideológia, politikai meggyőződésből eredő indítatás, s célként a megfélemlítés és félelemben tartás dominanciája erősödött. Az elmúlt évek során szinte eltűntek az olyan terrorcselekmények ahol az elkövetők pl. emberrablás vagy gépeltérítés során pénzt vagy bármi más követelést terjesztettek volna elő. Ugyanakkor kimondható, hogy a terrorizmus egyre radikálisabb, egyre kegyetlenebb és egyre szervezettebb.

A korábban kegyetlenségéről hírhedt Al-Kaida cselekményit megvizsgálva, némi iróniával azt mondhatjuk, hogy az Isishez képest egy humanitárius szervezet.

Ugyanakkor nem vitatható, hogy maguk a terrorcselekmények egyre kisebb szervezést igényelnek, egyre kisebb pénzügyi forrást. Meg kell állapítani, hogy jellemzően olyan magatartásformákkal és olyan „eszközbűncselekmények” és előkészítő cselekmények révén valósultak meg az elmúlt évek borzalmas terrorcselekményei amelyek korábban nem tipikusan ilyen cselekményként voltak sem a jogalkotó sem a bűnüldöző szervek által definiálva. Ki kell mondanunk, hogy teljes új szemléletre van szükség a jogalkotók részéről, megteremteni annak a lehetőségét, hogy a terrorcselekmény meghatározás során nem

⁵² Tóth Péter (2006): Kelet-Közép-Európa és az új típusú terrorizmus. In: Tóth Péter (szerk.) (2006): A terrorizmus anatómiája. 5–42. o. 17–18. o.

⁵³ Gál István László (2012): A pénzmossással és a terrorizmus finanszírozásával kapcsolatos jogszabályok magyarázata. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 49–51. o.

⁵⁴ Besenyő János – Prantner Zoltán – Speidl Bianka – Vogel Dávid (2016): Az Iszlám Állam. Terrorizmus 2.0. Történet, ideológia, propaganda. Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely – Kossuth Kiadó, Budapest. 42–48. o.

⁵⁵ Gál István László (2010): A terrorizmus finanszírozása. PTE Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs. 3. o.

csupán és nem jellemzően az elkövetői cselekmény önálló jellegét és tárgyát vizsgáljuk, hanem főként annak célzatát és eredményét. Ide kapcsolódik, hogy a korábbi konzervatív gondolkodással ellentétes formában, nagyobb és szélesebb felhatalmazást kell adni a nyomozó hatóságoknak és titkosszolgálati szerveknek, és szigorúbb szabályozást igényel a bevándorlás politika is. Utolsó szempontként szükségesnek érzem megemlíteni, hogy a jogalkotói, jogalkalmazói feladatok látok a kérdéskörben a magánbiztonság vonatkozásában is. Visszatekintve az elmúlt 4-5 év során megvalósult terrorcselekményekre, megállapíthatjuk, hogy azok jellemzően a magánbiztonsági szektort érintő, tömegrendezvényeken történtek. (Koncertek, felvonulások stb.)

E tárgy körben a fizikai, helyi megelőzés vonatkozásában korábban nem ismert tárgy körben és vertikumban merül fel a magánbiztonsági szférában dolgozó cégek és szakemberek felkészítésével, munkájával és a hivatásos szervekkel való együttműködésük kereteivel kapcsolatos jogi szabályozás szükségessége. ■

Felhasznált források

- Barker, Jonathan (2003): A terrorizmus. HVG Kiadói Rt., Budapest.
- Bartkó Róbert (2011): A terrorizmus elleni küzdelem kriminálpolitikai kérdései. Universitas-Győr Nonprofit Kft. Győr.
- Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál (2016): Büntetőjog II. a 2012. évi C. törvény alapján. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Besenyő János – Prantner Zoltán – Speidl Bianka – Vogel Dávid (2016): Az Iszlám Állam. Terrorizmus 2.0. Történet, ideológia, propaganda. Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely – Kossuth Kiadó, Budapest.
- Böröcz Miklós (2015): Az új típusú terrorista: a magányos elkövető. Belügyi Szemle 63. évf. 2015/7-8. 152-165. o.
- Gál István László (2009): A XXI. század új bűncselekménytípusa: a terrorizmus finanszírozása. Rendészeti Szemle 57. évf. 2009/6. 61-90. o.
- Gál István László (2010): A terrorizmus finanszírozása. PTE Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs.
- Gál István László (2012): A pénzmosással és a terrorizmus finanszírozásával kapcsolatos jogszabályok magyarázata. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Gál István László (2013): A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása az új magyar büntetőjogban. Belügyi Szemle 61. évf. 2013/6. 26-56. o.
- Gál István László (2014): Bejelentés vagy feljelentés? A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelemmel kapcsolatos feladatok az Új Büntető Törvénykönyv alapján. Penta Unió. Budapest.
- Hankiss Ágnes (2014): Kihívások és ellentmondások a terrorizmus elleni harcban. In: A terrorizmus Rubik-kockája, avagy a fenyegetések komplex megközelítése. Nemzetközi tudományos-szakmai konferencia. Duna-palota 2013. szeptember 30.-október 1. BM Oktatási, Képzési és Tudományszervezési Főigazgatóság. Budapest. 2014. 94-107. o.
- Hoffman, Bruce (2006): A terrorizmus belülről. In: Tóth Péter (szerk.) (2006): A terrorizmus anatómiája. 43-71. o.
- Horváth L. Attila (2013): A terrorizmus csapdájában. Zrínyi Kiadó. Budapest
- Karsai Krisztina (szerk.) (2013): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Complex Kiadó. Budapest.
- Merari, Ariel (2006): A terrorizmus mint a lázadás stratégiája. In: Tóth Péter (szerk.) (2006): A terrorizmus anatómiája. 73-114. o.
- Polt Péter (szerk.) (2013): Új Btk. kommentár. 6. kötet. Különös rész. Nemzeti Közzolgálati és Tankönyvkiadó. Budapest.
- Schneier, Bruce (2010): Schneier a biztonságról. HVG, Budapest.
- Tóth Péter (2006): Kelet-Közép-Európa és az új típusú terrorizmus. In: Tóth Péter (szerk.) (2006): A terrorizmus anatómiája. 5-42. o.
- Zimmermann, Doron (2006): A terrorizmus átalakulása. In: Tóth Péter (szerk.) (2006): A terrorizmus anatómiája. Zrínyi Kiadó. Budapest. 179-220. o.